

44), redigeret af lærer Carl Nielsen, Tjæreborg, og udgivet af Historisk Samfund.

Her i årbogen har han skrevet om den kendte Bendix Madsen (1943). Afhandlingen er ligesom hans øvrige forfatterskab præget af hans fortællerglæde og brede, livlige stil.

Han døde 13. marts 1959. Karen Bilde døde allerede 1944.

Æret være J. M. Lauridsens minde.

H. K. Kristensen.

—o—

Gudmund Hatt

Professor Gudmund Hatt var lærersøn fra Vildbjerg. I 1904 blev han student og rejste 1905 til U.S.A., hvor han arbejdede med kemi og 1906-07 studerede etnografi ved Harvard universitetet. Da han kom hjem, holdt han foredrag om indianerne og deres daværende tilværelse, men blev drabelig udskældt i aviserne derfor. Man kunde ikke godtage hans nøgterne realistiske skildringer. 1911 blev Hatt cand. mag., hvorefter han foretog etnografiske studierejser i Lapland, hvad der bl. a. satte frugt i hans doktordisputats »Arktiske Skinddragter i Eurasien og Amerika« 1914.

Også senere var han gentagende på studierejser, således i 1914-15 til kulturgeografiske og etnografiske museer i Kanada og U.S.A.

1923 blev han lektor i geografi ved Københavns universitet, og 1922-26 skrev han sammen med professor M. Vahl det store 4 binds værk »Jorden og Menneskelivet«, der i en årrække var den mest benyttede geografiske håndbog i vort land. Endvidere skrev han en række etnografiske og kulturgeografiske arbejder til danske og udenlandske tidsskrifter.

1923 blev han professor i kulturgeografi. Det var dog ikke bare som geograf, han gjorde en stor slået indsats. Han udmærkede sig ikke mindre som arkæolog. 1919 var han blevet underinspektør ved Nationalmuseets 1. afdeling, 1922-23 ledede han en arkæologisk ekspedition til Vestindien.

»Som et frisk prust — ja netop prust for pust er for fint — kom i tyverne Hatt jagende ind over den hjemlige arkæologiske markforskning for så vidt denne angik bopladser, hustomter og agre, specielt jernalderens.« Således karakteriserer rigsantikvaren, professor Johannes Brøndsted i »Kuml«, Hatts fremtræden i dansk arkæologi.

Det var faktisk Hatt, der skabte en særlig teknik ved udgravning af husbopladser og dermed lærte »danske arkæologer den vanskelige kunst at erkende sporene af oldtidshuse, der ikke er blevet ødelagt ved ild.« (Brøndsted). Næppe nogen anden har skænket de danske bønder så megen viden om deres fortidshistorie som han. Det skete ikke blot ved hans bopladsundersøgelser, men lige så fuldt ved hans tydning og datering af digevoldingsforekomsterne, som han fastslog at være oldtidsagre. Det var i sidste øjeblik han satte ind. Det moderne landbrugs begyndende mekanisering udslettede i løbet af kort tid landets sidste heder, og det var i uberørt jord, man skulle vente at finde de svage

spor af jernalderbondens forladte agre. Hatt fandt dem i stort tal. Det var som intet kunne standse ham, hverken regn eller storm, frost eller sne — eller forelæsninger på universitetet! Hans stærke helbred og stærke vilje blev sat ind. Han vidste, det var et kapløb med hedebøndernes tusinder af plove.

Kæmpearbejdet lykkedes. Betragt engang hans kort i »Videnskabernes Selskabs Arkæologisk-kunsthistoriske Skrifter« II! Fra Asdal-Uggerby i nord til Vodder i syd og til Blemme Lyng på Bornholm i øst ligger de konstaterede forekomster i et antal af 119 fastlagte, for en stor del opmålte og undersøgte af Hatt selv eller hans assistenter.

Blandt hans udgravede bopladser bør især nævnes Ginderup (sammen med Hans Kjær), Oksbøl og Nørre Fjand, hvoraf navnlig den sidste har en rigdom på enkeltheder. Videnskabernes Selskab har også udgivet Hatts arbejde om dette fund. En let tilgængelig samlet fremstilling har han givet i bogen: »Landbrug i Danmarks Oldtid.«

Han havde en særlig evne til at lytte til tingenes tale eller se noget i dem, forfølge det, så han klarlagde store kultursammenhæng. Det mærkes tydeligt i et af hans sidste arbejder: »The Corn Mother in America and in Indonesia«, ligeledes bygget op på beherskelse af et fantastisk stort materiale.

Under besættelsen indtog Hatt en særstilling, der skaffede ham mange uvenner og vakte megen modstand, og ved befrielsen blev han stillet for en tjenstemandsdomstol, der dømte ham til afskedigelse, men med fuld pension. Den væsentligste grund til hans stillingtagen var vel den, at det var hans overbevisning, at Tyskland var et naturligt og uundværligt bolværk mod den russiske kommu-

nisme, og at han følte sig forpligtet over for en henstilling fra regeringen om at tilslutte sig den dansk-tyske forening, der skulle hjælpe til at føre Danmark skånsomt gennem besættelsestiden. Det blev bittert for Hatt, der blev isoleret og følte det knugende, men det knækkede ikke hans arbejdsmod. Han håbede, det forholdt sig med det som med »Sempervirens«. Flere store arbejder fuldførte han efter at have mistet sin lærestol ved universitetet, og han opnåede den glæde at se »Kuml« formet som et festskrift til ham med ordene »Jysk arkæologisk selskab satte dette kuml for Gudmund Hatt på 75-års dagen 31. oktober 1959«.

27. september 1911 var Hatt blevet gift med malerinden Emilie Demant, der også var etnograf og har udgivet værdifulde bøger om lappernes liv, hvorfor hun belønnedes med Hazelius medaljen og med Vasa ordenens ridderkors.

En ret betydelig del af Hatts arbejde, både med bopladsfund og oldtidsagre var viet Ribe amt, ja hans sidste gravning fandt sted på Vognsbøl bopladsen. Herom vidner også hans afhandlinger i vor årbog, nemlig »Oldtidsagre i Ribe Amt« 1934, »En Boplads fra germansk Jernalder i Oksbøl« 1948, »En Jernalders Brønd i Torrup« 1952.

27. Januar i år døde professor Hatt. Hans hustru var død 4. dec. 1958. Vi beundrer hans forskning, dens omfang og klarhed, og forfatteren af disse linjer står i stor taknemlighedsgæld til ham, selv i tider, hvor vi ikke var enige, for aldrig svigtende hjælpsomhed og opmuntring.

H. K. Kristensen.